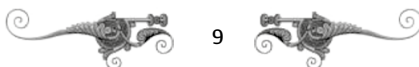

Чудовисько звалось Ізумруд, то був велетенський хробак, і дехто переконував, буцімто саме він викопав тунелі, що звивалися під Равкою. Страждаючи від нестримного голоду, він жер дрібнозем і гальку, дедалі глибше вгризаючись у нутрощі землі й шукаючи чогось, що нарешті наситить його, аж доки опинився занадто далеко й загубився в темряві.

Це була просто оповідка, проте люди в Білому Соборі все одно пильнували, аби не заблукати надто далеко від переходів, що тяглися навколо основних печер. У тьмяних тунелях цього мурашника лунали дивні звуки: стогони й незрозумілий гуркіт, холодні кишені тиші розтинало низьке сичання, що могло нічого не означати, а могло супроводжувати моторошні рухи довгого тіла, яке зміїлося близько до сусіднього коридору, вишукуючи нову здобич. У такі миті легко було повірити, наче Ізумруд досі десь живе, причаївшись, і очікує, коли його розбудить поклик героїв, і бачить у снах, як добряче пообідає, коли якийсь безталанне дитя потрапить йому просто до рота. Такі потвори лише перепочивають, та ніколи не помирають.

Хлопець розповів дівчині цю історію, та й загалом нові оповідки, які йому вдавалося почути, переповідав їй у перші дні,

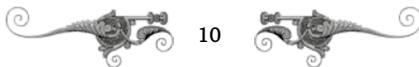
коли його до неї пускали. Сідав біля ліжка, намагаючись змусити її поїсти, прислухався до болючого свисту в її легенях і розповідав легенди про приборкану могутніми Плиноробами річку, яку вони навчили долати товсті кам'яні шари в пошуках чарівної монетки. Хлопець шепотів історії про нещасного проклятого Пелекіна, котрий тисячі років гарував із магичною сокирою, залишаючи по собі печери й переходи; самотня душа не шукала нічого, крім нагоди відволіктися, накопичуючи золото й коштовності, які не мала наміру витратити.

Аж якось одного ранку, прийшовши до дівчини, хлопець виявив, що двері до її кімнати охороняють озброєні чоловіки. А коли він відмовився йти геть, вони потягли його від дверей, закувавши в ланцюги. Священник попередив хлопця, що віра подарує йому вмиротворення, а слухняність — можливість вільно дихати.

Замкнена в клітці дівчина лишилася на самоті з крапанням води й повільним гупанням власного серця і знала, що оповідки про Ізумруда не брешуть. Він проковтнув і перетравив її цілком, а в лункому алебастровому череві Білого Собору залишилася Свята.

* * *

Свята щодня прокидалася, чуючи, як скандують її ім'я, й щодня її армія більшала, лави розросталися, приймаючи до себе голодних і безпомічних, поранених солдатів і дітей, котрі ледве доросли до того, щоб тримати в руках гвинтівку. Священник розповідав юрбі, що одного дня вона стане королевою, і йому вірили. Проте її вкриті синцями загадкові приборчаники дивували їх: гостроязика Верескунка з чорним, наче воронове крило, волоссям; Зруйнована в чорній молитовній шалі, з відразливими рубцями; блідий учений, котрий ховався десь зі своїми книжками й химерними інструментами. Це були жалюгідні недобитки її Другої армії — не те товариство, що пасує Святій.

Мало хто знав, що вона зламана. Сила, якою її благословило щось божественне чи ні, зникла, принаймні до неї було не дотягтися. Послідовників тримали на відстані від Святої, аби вони не бачили, що її очі перетворилися на темні западини, не чули, як налякано вона хапає ротом повітря. Рухалася Свята повільно, нерішуче, схожі на скалки кісточки в тілі були тендітні; та всі їхні надії покладалися на це хворобливе дівча.

А на поверхні володарював новий король зі своєю тіньовою армією й вимагав, аби йому повернули Заклинательку Сонця. Він погрожував і пропонував винагороду, та відповідь несподівано надійшла як виклик від злочинця, якого люди охрестили Повітряним принцом.

Він застряг над північним кордоном, скидаючи бомби на шляхи постачання продуктів і змушуючи Тіньового короля поновити торгівлю й подорожі Зморшкою, покладаючись виключно на прихильну долю й вогонь Пекельників, що відганяв чудовиськ. Подейкували, наче цей нахаба — принц Ланцов. А дехто стверджував, буцімто це фієрданський повстанець, який відмовився воювати пліч-о-пліч із відьмами. Та всі погоджувалися, що він таки має певну владу.

Свята гупала в ґрати своєї підземної клітки. Це була її війна, і вона вимагала свободи, аби стати до герцю. Священник відмовив їй.

Та він забув, що перш ніж стати Гришею і Святою, дівчина була привидом Керамзіна. І вони з хлопцем збирали секрети не гірше за Пелекіна з його скарбами. Вони знали, що таке бути примарами і злодіями, як приховувати силу і збитки. Як і вчителі в герцоговому маєтку, священник вважав, наче знає дівчину й на що вона здатна.

Він помилявся.

Він не чув їхньої прихованої мови, не розумів хлопцевих намірів. Він не помітив миті, коли дівчина відмовилася вважати свою слабкість тягарем і перетворила її на маску.

Я стояла на вирізьбленому в камені балконі, розкинувши руки, тремтіла в дешевому вбранні й намагалася створити гарне видовище. Моя *кефта* була пошита з клаптів сукні, в яку я була вбрана того вечора, коли втекла з палацу, й крикливих завіс, що, за чутками, висіли колись у збанкрутілому театрі неподалік Сали. Прикрасами слугували підвіски з люстри у фое. А гаптування на манжетах уже почало розпускатися. Давид і Женя старалися як могли, однак ресурси в підземеллі були обмежені.

З такої відстані фокус вдавався: золото спалахувало іскрами у світлі, яке немов лилося з моїх долонь і кидало яскраві спалахи на екстатичні обличчя моїх послідовників далеко внизу. А нагорі похизуватися можна було лише розпущеними нитками й фальшивим сяйвом. Типова я. Пошарпана Свята.

Голос Апарата загуркотів Білим Собором, і натовп гойднувся, заплющивши очі й здійнявши долоні, — вони нагадували макове поле; руки, схожі на бліді стебла, розхитував невидимий вітер. Я повторила хореографію жестів, навмисно рухаючись так,

аби Давид і той із Пекельників, хто допомагав йому сьогодні вранці, встигали прослідкувати за мною зі своєї кімнатки, захованої над балконом. Я страшенно боялася ранкових молитов, однак якщо вірити священникові, це окозамилування було необхідне.

— Це твій дар людям, Санта-Аліно, — повчав мене він. — Це надія.

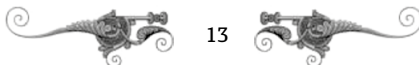
Але то була просто ілюзія, бліда подоба світла, котрим я колись володіла. Золотисте марево насправді було вогнем Пекельників, віддзеркаленим від побитої посудини, яку Давид змайстрував із трофейного скла. Вона трохи нагадувала ті, якими ми скористалися під час невдалої спроби зупинити Дарклінгову орду в битві при Ос Альті. Нас заскочили зненацька, тож моя сила, наші плани, вся Давидова геніальність і винахідливість Ніколаї не допомогли зупинити бійню. Відтоді мені не вдавалося закликати хоча б сонячний промінчик. Та Аппаратова згряя здебільшого й не бачила, на що саме здатна їхня Свята, тож поки що вистачало цих трюків.

Священник дочитав проповідь. Це був знак закінчувати службу. Пекельники залили все довкола мене яскравим полум'ям. Воно хаотично стрибало й миготіло, а тоді я опустила руки, і світло згасло. Ага, тепер я знала, хто сьогодні на вогняному посту з Давидом. Кинула краєм ока погляд на печеру. *Горшов*. Його завжди відводили геть охоронці. У битві в Маленькому Палаці вижило троє Пекельників, але одна з них померла від ран за кілька днів. Із двох уцілілих *Горшов* був сильніший і менш передбачуваний. Я зійшла з платформи, розпачливо мріючи забратися подалі від Аппарата, але нога підкосилась і я зашпорталася. Священник схопив мене за руку, допомагаючи втримати рівновагу.

— Обачніше, Аліно Старкова. Ти недбало ставишся до власної безпеки.

— Дякую, — озвалася я. Хотілося відсахнутися від нього, від смороду скопаної землі й ладану, який не відступав від нього ні на крок.

— Ти сьогодні зле почувашся.

— Просто незграбна.

Ми обоє знали, що це брехня. Я була міцніша, ніж тоді, коли потрапила до Білого Собору, — кістки зрослися, мені вдавалося втримати їжу всередині, — та лишалася хворобливою, тіло страждало від болю й постійного виснаження.

— Можливо, в такому разі тобі слід перепочити.

Я заскрипіла зубами. Черговий день ув'язнення в моїй кімнатці. Проковтнула розчарування і слабко всміхнулася. Знала, що саме це чоловік хоче бачити.

— Мені так холодно, — пожалілася я. — Якщо трохи посиджу в Чайнику, це піде мені на користь.

Загалом це була правда. Кухні залишалися єдиним місцем у Білому Соборі, де вдавалося трохи відігнати вологу. О цій порі принаймні десь уже розвели вогнище для сніданку. Велика кругла печера густо пахнутиме свіжоспеченим хлібом і солодкою кашею, яку кухарі варять із сухого гороху й порошкового молока, отриманих від союзників на поверхні та складених у стоси прочанами.

Я помітно здригнулася, та священник відповів лише ухильним «гм-м-м».

Мою увагу привернув якийсь рух біля підніжжя печери: щойно прибулі прочани. Я не могла відірвати від них стратегічного погляду. Дехто був у формі, яка підказувала, що переді мною десертири Першої армії. Всі молоді та кремезні.

— Жодних ветеранів? — поцікавилася я. — Жодних вдів?

— Подорож до підземелля непроста, — пояснив Апарат. — Чимало людей занадто старі або слабкі для переїзду. Вони віддають перевагу комфорту власних домівок.

Оце навряд чи. Прочани приходили з милицями й ціпками, забувши про свій вік і хвороби. Навіть перед смертю вони хотіли востаннє подивитися на Сонячну Святу. Я сторожко озирнулася через плече. Помітити вдалося лише Священну Варту — бородатих важкоозброєних чоловіків, що охороняли прохід. Це були ченці, богослови на кшталт Апарата, і під землею вони

залишалися єдиними, кому дозволялося носити зброю. А на поверхні вони охороняли ворота, вишукували шпигунів та скептиків, давали прихисток тим, кого вважали гідними. Нещодавно кількість прочан почала скорочуватись, і ті, хто приєднався до наших лав, здавалися радше кремезними, ніж набожними. Апаратів потрібні були потенційні солдати, а не просто голодні роті.

— Я можу вийти до хворих і літніх, — запропонувала я. Знала, що суперечка марна, але однаково розпочала її. Майже чекала на неї. — Святій слід бути поміж її людей, а не ховатися, наче щур у лабіринті.

Апарат усміхнувся тією доброзичливою, поблажливою усмішкою, яку обожнювали прочани й від якої мені хотілося кричати.

— У несприятливі часи чимало тварин ховаються під землю. Так вони виживають, — озвався священник. — Після того як дурні закінчують свої війни, саме щури панують у полях і містах.

«І жеруть померлих», — подумала я, здригнувшись. Апарат поклав долоню мені на плече, ніби прочитавши мої думки. Пальці в нього були довгі й білі і стискали мою руку, мов восковий павук. Якщо цей жест мав на меті заспокоїти мене, йому не вдалося.

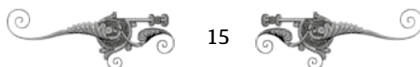
— Будь терплячою, Аліно Старкова. Ми воскреснемо, коли прийде час, і ні хвилиною раніше.

«Будь терплячою». Його одвічна порада. Я подолала бажання торкнутися пальцями голого зап'ястя, порожнього місця, куди мали б лягти кістки жар-птиці. Я заволділа лускою морського батога й рогами оленя, але останньої частинки загадки Морозова бракувало. Ми могли б уже знайти третій підсилювач, якби Апарат допоміг із полюванням або хоча б дозволив нам повернутися на поверхню. Та за цей дозвіл необхідно було заплатити.

— Мені холодно, — повторила я, приховуючи роздратування. — Хочу піти до Чайника.

Священник насупився.

— Мені не подобається, коли ти тулишся там до того дівчиська...

У нас за спинами невтомно зашепотілися вартові, й до мене долинуло слово. *Разрушай*. Я скинула священникову руку й помарширувала до переходу. Священна Варта урочисто випросталася. Як усі їхні брати, вони були в коричневих рясах з вишитим золотим сонцем, тим самим символом, що прикрашав Аппаратові шати. *Моїм* символом. Але вони ніколи не дивилися мені в очі, не озивалися до мене чи інших біженців-гришників. Натомість мовчки стояли в кутках кімнат і тягалися за мною всюди, наче озброєні гвинтівками бородаті примари.

— Її заборонено так називати, — нагадала я. Вартові дивилися прямісінько перед собою, мовби я невидима. — Її звать Женя Сафіна, і якби не вона, я б досі була Дарклінговою бранкою.

Жодної реакції. Утім, я бачила, що вони напружилися, просто почувши її ім'я. Дорослі озброєні дядьки злякалися вкритої рубцями дівчини. Забобонні ідіоти.

— Мир, Санта-Аліно, — промовив Аппарат, беручи мене за лікоть, аби повести коридором до своєї зали для аудієнцій.

На помережаній сріблястими прожилками кам'яній стелі була вирізьблена троянда, а стіни прикрашали зображення Святих із золотими німбами. Мабуть, робота Творців, адже звичайний пігмент не витримав би холоду й вологи Білого Собору. Священник улаштувався на низькому дерев'яному кріслі та знаком запросив мене сісти в інше. Опустившись у нього, я пробувала приховати полегшення. У мене паморочилося в голові навіть від занадто довгого стояння.

Він глипнув на мене, вивчаючи мою землисту шкіру й темні кола під очима.

— Безсумнівно, *Женя* могла б зробити для тебе більше.

Після битви з Дарклінгом минуло понад два місяці, а я й досі не оговталася повністю. Вилиці стирчали на обличчі, наче розлучені знаки оклику, а цілковито біле волосся зробилося таким ламким, наче ось-ось розлетиться, мов павутиння. Мені нарешті вдалося вмовити Аппарата дозволити Жені зустрічатися зі мною

на кухнях, після обіцянки, що дівчина почаклує наді мною й дасть мені пристойнішого вигляду. Це було єдине справжнє спілкування з іншими гришами за кілька тижнів. Я насолоджувалася кожною миттю, кожною дрібною інформацією.

— Вона робить що тільки може, — запевнила я.

Священник зітхнув.

— Ну, нам усім слід бути терплячими. З часом ти зцілишся. За допомогою віри. За допомогою молитов.

Мене накрило хвилиною гніву. Він чудово знав, що зцілити мене могло тільки використання власної сили, та для цього необхідно повернутися на поверхню.

— Якби ти дозволив мені ризикнути й вийти на поверхню...

— Ти для нас занадто дорогоцінна, Санта-Аліно, а ризик надто високий. — Він примирливо здвигнув плечима. — Ти про себе не піклуватимешся, тож доведеться це робити мені.

Я не озвалася. Це була гра, в яку ми граємо, в яку грали, відколи мене сюди доправили. Апарат чимало зробив для мене. Виключно завдяки йому мої гриші вибралися живими із битви з Дарклінговими чудовиськами. Він дав нам притулок у затишку під землею. Та Білий Собор щодня дедалі більше здавався в'язницею, ніж прихистком.

Чоловік переплів пальці.

— Місяці спливають, а ти досі не довіряєш мені.

— Довіряю, — збрехала я. — Авжеж, довіряю.

— Та однаково не дозволяєш допомогти тобі. Якщо ми заволодіємо жар-птицею, все може змінитися.

— Давид розбирає щоденники Морозова, і я переконана, що відповідь ховається там.

Апарат втупився в мене бляклим поглядом чорних очей. Він підозрював, що мені відомо, де живе жар-птиця — третій підсилювач Морозова і ключ до єдиної сили, яка змогла б поборова Дарклінга й знищити Зморшку. І він мав рацію. Принаймні я на це сподівалася. Єдина підказка, яка в нас була щодо

місця перебування птахи, крилася в моїх нечисленних дитячих спогадах і в надії, що порохняві руїни Два Столба криють у собі більше, ніж здається на позір. Утім, помилялася я чи ні, місце перебування жар-птиці було таємницею, якою я не планувала ділитися. Я була ув'язнена під землею, майже безсила, і за мною шпигувала Священна Варта. Тож я не збиралася розпатякувати про єдиний доступний мені важіль.

— Я хочу лише найкращого для тебе, Аліно Старкова. Для тебе і твоїх друзів, хай їх навіть небагато лишилося. Якщо з ними щось трапиться...

— Дай їм спокій, — огризнулася я, забуваючи, що слід бути милою й лагідною.

Вираз Аппаратового обличчя зробився надто хитрим як на мій смак.

— Я лише мав на увазі, що під землею трапляються нещасні випадки. Знаю, ти так щиро переживатимеш кожную втрату, а ти ж така *слабка*. — На останньому слові його губи розтягнулися, демонструючи ясна. Чорні, як у вовка.

Мене знов охопила лють. З першого дня в Білому Соборі у повітрі постійно висіли погрози, душачи мене відчуттям незмінного страху. Аппарат ніколи не втрачав нагоди нагадати мені про мою вразливість. Майже не замислюючись, я зігнула пальці, заховавши долоні в рукавах. На стінах кімнати здригнулися тіні.

Священник відсахнувся на стільці. Я насупилася, дивлячись на нього, і вдала, наче не розумію, що сталося.

— Щось не так? — поцікавилася.

Він відкашлявся, погляд несамовито засмикався навсібіч.

— Та... та нічого, — затинаючись, відповів.

Я дозволила тіням улягтися. Його реакція була варта хвилі нудоти, яка накрила мене одразу після цього фокусу. Ось і все. Я можу змушувати тіні стрибати й танцювати, але більше нічого. Це було ледь чутне відлуння Дарклінгової сили, якісь залишки нашого протистояння, що мало не вбило нас обох. Я відкрила їх, коли

намагалася закликати світло, й докладала всіх зусиль, аби виплекати з цих навичок щось більше, що допоможе боротися. Безуспішно. Тіні, наче покарання, наче привиди могутньої сили, лише глузували з мене, Святої покровительки шахрайства і дзеркал.

Апарат підвівся, намагаючись повернути собі самовладання.

— Іди до архівів, — порадив він. — Час, проведений у тихому кабінеті за роздумами, допоможе очистити думки.

Я ледве стрималася, щоб не застогнати. Це було справжнє покарання — кілька годин, витрачених на марні пошуки інформації про Морозова в древніх апокрифах. І це я вже не кажу про те, що в архівах вогко, огидно і там кишма кишить Священна Варта.

— Я тебе відведу, — додав Апарат. Ще краще.

— Ну а Чайник? — перепитала я, намагаючись приховати розпач у голосі.

— Пізніше. *Разру...* Женя зачекає, — кинув він, ідучи переді мною коридором. — Знаєш, ви не мусите тулитися в Чайнику. Можеш зустрітися з нею тут. Наодинці.

Я глипнула на вартових, котрі не відставали ні на крок. «Наодинці». Сміх та й годі. Але ідея забратися з кухні не така вже й смішна. Можливо, сьогодні димохід відкриють на довше, ніж кілька секунд. Слабенька надія, та іншої в мене не було.

— Я віддаю перевагу Чайникові, — заперечила. — Там тепло. — Витиснула з себе найсмиреннішу усмішку й дозволила губам злегка затремити, а тоді додала: — Це нагадує про дім.

Як він це любив — образ скромної дівчинки, котра зіщулилася біля грубки, замітаючи подолом попіл. Чергова ілюзія, черговий розділ у його книзі Святих.

— Чудово, — нарешті озвався він.

Нам знадобилося чимало часу, щоб дістатися до балкона. Білий Собор дістав свою назву завдяки алебастровим стінам і велетенській центральній печері, де щоранку й щовечора відбувалася служба. Однак насправді він був значно більший — розгалужена мережа тунелів і печер під містом. Я ненавиділа

кожен його сантиметр. Вологу, що сочилася крізь стіни, крапала зі стель і збиралася намистинами на шкірі. Холодні чари, які не вдавалося розвіяти. Поганки й нічні квіти, що цвіли в тріщинах та ущелинах. Я ненавиділа спосіб, яким ми відмірювали час: ранкові служби, пообідні молитви, вечірні служби, дні Святих, дні для посту й напівпосту. Та понад усе я ненавиділа відчуття, наче насправді я — невеликий блідий і червоноокий щур, який шкрябає кволими рожевими лапками стіни лабіринту.

Аппарат повів мене печерами на північ від головного резервуара, де тренувалися сонячні солдати. Дорогою люди притискалися спинами до стін або витягали руки, щоб торкнутися мого золотого рукава. Ішли ми повільно — цього вимагала гідність. Та я й не могла рухатися швидше, бо запаморочилося б у голові. Аппаратові посіпаки знали, що я хвора, і читали молитви за моє здоров'я, та він побоювався, що, дізнавшись, наскільки я слабка — наскільки смертна, — люди запанікують.

Коли ми дісталися до місця, солдати вже розпочали тренування. Це були святі Аппаратові воїтели, сонячні воїни, котрі прикрашали руки та обличчя татуюваннями з моїми символами. Здебільшого то дезертири з Першої армії, а решта — просто молоді, запальні й готові померти. Вони допомогли врятувати мене з Маленького Палацу, зазнавши жахливих утрат. Святі чи ні, вони не могли рівнятися з Дарклінговими *нічєвоями*. Однак Чорний Єретик командував ще й людьми та гришами, тож сонячні солдати продовжували тренуватися.

Утім, тепер вони робили це без справжньої зброї, з тупими мечами й зарядженими восковими кулями гвинтівками. Сонячні солдати були такими собі прочанами, приєднатися до культу Сонячної Святої їх змусила обіцянка змін; чимало з них були юні й неоднозначно ставилися до Аппарата і старих звичаїв церкви. З моменту моєї появи тут священник тримав їх у залізних ґратах. Він потребував їх, та водночас не довіряв їм. Це відчуття було мені чудово знайоме.

Священна Варта вишикувалася під стінами, не зводячи очей з того, що відбувалося. Їхні кулі були справжні, як і леза шабель.

Увійшовши до тренувальної зони, я побачила, що люди з'юрмилися, щоб подивитися на спаринг Мала зі Стіггом, одним з уцілілих Пекельників. Той мав тонку шию, біляве волосся й цілковито відсутнє почуття гумору — фієрданець до самих кісток.

Мал ухилився від вогняної арки, але від другого спалаху вогню зайнялася його сорочка. Глядачі налякано задихнулися. Я подумала, що хлопець зараз відступить, та він пішов у наступ. Перекинувся через голову, збиваючи язики полум'я, й ударив Стігга заду по ступнях. За мить він уже притискав Пекельника обличчям до підлоги. Мал зафіксував суперникові зап'ястя, уникаючи наступної атаки.

Сонячні солдати в залі вибухнули оплесками і свистом.

Зоя перекинула блискуче чорне волосся через плече.

— Гарна робота, Стіггу. Тебе скрутили, і вже можна додавати підливу.

Мал поглядом наказав їй замовкнути.

— Відволікти, обеззброїти, знерухомити, — пояснив він. — Фокус у тім, аби не панікувати. — Підвівшись, він допоміг Стіггові. — З тобою все гаразд?

Пекельник роздратовано зиркнув на нього, але кивнув і пішов у наступний спаринг із гарненькою молодою солдаткою.

— Ну ж бо, Стіггу, — широко всміхнувшись, підбадьорила дівчина. — Я не хочу занадто грубо з тобою обходитися.

Обличчя в неї було знайоме, та мені знадобилося трохи часу, перш ніж я згадала, звідки знаю дівчину. Рубі. Ми з Малом тренувалися з нею в Полізнаї. Вона була в лавах нашого полку. Я запам'ятала її хихотливою, радісною, кокетливою дівчинкою, поруч із котрою я почувалася незграбною й безпомічною. У неї була та сама щира усмішка, та сама довга білява коса. Та навіть із відстані я помітила певну настороженість, обачність, якою її наділила війна. На правій щоці хизувалося витатуюване чорне

сонце. Дивно було думати, що дівчина, котра колись сиділа навпроти мене в ідальні, тепер вважає мене Святою.

Апарат і його вартові нечасто водили мене до архівів цим шляхом. Що сьогодні змінилося? Може, він привів мене сюди, аби я могла подивитися на уламки своєї армії й пригадати ціну власних помилок? Хотів показати мені, як мало союзників у мене залишилося?

Я дивилася, як Мал розставляє сонячних солдатів у пари з гришами. Серед них були Верескуни: Зоя, Надя та її брат Адрік. Крім них, із моїх Етерців залишилися Стігг і Горшов, але останнього не було видно. Напевно, після закликання вогню для мене під час ранкових молитов хлопець знову повернувся до ліжка.

Щодо Корпуснійців, то єдиними Серцетлумачниками в тренувальній залі були Тамара і її велетенський брат-близнюк Толя. Я завдячувала їм життям, але цей борг мене не заспокоював. Вони були наближені до Апарата, віддавали накази сонячним солдатам і місяцями брехали мені в Маленькому Палаці. Я точно не знала, як саме до них ставитися. Довіра була розкішшю, якої я не надто могла собі дозволити.

Солдати, котрим не залишилося пари, мусили чекати своєї черги на битву. Просто гриш було замало. Женья з Давидом трималися осторонь, та й однаково бійці з них були такі собі. Максим був Цілителем і віддавав перевагу тренуванням у лазареті, однак мало хто з Апаратових поплічників довіряв хлопцю настільки, аби скористатися його послугами. Сергій був могутнім Серцетлумачником, проте мені казали, буцімто його вважають занадто нестабільним для навчань. Під час Дарклінгового несподіваного нападу він був у самій гущавині бою й бачив, як його кохану розірвали на шматки чудовиська. А останнього нашого Серцетлумачника *нічого* вхопили десь на шляху між Маленьким Палацом і капличкою.

«І все це через тебе, — нагадав голос у моїй голові. — Тому що ти підвела їх».

Із похмурих роздумів мене витяг Апаратів голос:

— Хлопчина забагато собі дозволяє.

Я прослідкувала за його поглядом у напрямку Мала, котрий ходив поміж солдатами, озиваючись до одного чи виправляючи іншого.

— Він допомагає їм тренуватися, — заперечила я.

— Він роздає їм накази. Орецев! — гукнув священник, жестом підкликаючи хлопця до нас.

Я напружено дивилася, як наближається Мал. Відколи йому заборонили вхід до моєї кімнати, ми майже не бачились. Дозволивши ретельно відстежувані зустрічі з Женею, священник ізолував мене від решти потенційних союзників.

Зовні Мал змінився. Він був у тому самому грубо сплетеному селянському одязі, що слугував йому за форму в Маленькому Палаці, але за час, проведений під землею, зробився худорлявіший і блідіший. Тонкий шрам на щелепі помітно випнувся.

Хлопець зупинився перед нами і вклонився. Нам не доводилося бути так близько вже кілька місяців.

— Ти тут не командир, — нагадав йому Аппарат. — Толя з Тамарою мають вищі звання.

Мал кивнув.

— Так і є.

— То чому ти керуєш тренуванням?

— Я нічим не керував, — відповів хлопець. — Я можу дечого навчити. А солдати — дечого навчитися.

«Це правда», — гірко подумала я. Малові чудово вдавалося битися з гришами. Я пригадала, як він, закривавлений і вкритий синцями, стояв над Верескуном у стайнях Маленького Палацу, пригадала, який виклик і презирство палали в його погляді. Ще спогад, якого краще б не було.

— А чому цих новобранців не позначили? — поцікавився Аппарат, змахнувши рукою в бік групки дітей, що билися на дерев'яних мечях біля протилежної стіни. З вигляду жодному з них не було більше дванадцяти років.

— Бо то діти, — крижаним голосом відповів Мал.

— Це їхній вибір. Чому не дозволяєш їм довести відданість нашій справі?

— Я не дозволяю їм пошкодувати про це.

— Це не підвладно жодному з нас.

У Мала смикнулася жилка на щелепі.

— Якщо ми програємо, ці татуювання стануть тавром, яке видаватиме сонячних солдатів. Вони могли б із таким самим успіхом підписатися, що готові стати перед розстрільною командою.

— І саме тому ти теж не носиш жодного знаку? Бо не надто віриш у нашу перемогу?

Хлопець глипнув на мене, а тоді перевів погляд на Аппарата.

— Моя віра належить Святим, — нарешті озвався він. — А не людям, котрі відправляють на смерть дітей.

Священник примружився.

— Мал має рацію, — втрутилася я. — Дозволь їм залишатися непозначеними.

Аппарат втупився в мене бляклим поглядом чорних очей.

— Прошу, — м'яко повела я далі, — зроби мені таку ласку.

Я чудово знала, як він любить такий тон: лагідний, теплий, готовий заколисати.

— Яке в тебе ніжне серденько, — кинув він, поклацавши язиком.

Я бачила, що чоловікові це до вподоби. Попри те що я пішла наперекір його бажанням, саме такою Святою він хотів мене бачити — люблячою матір'ю, втіхою для людей. Я вп'ялася нігтями в долоню.

— Це ж Рубі, так? — запитала я, прагнучи змінити тему й відвернути Аппаратову увагу.

— Вона з'явилася тут кілька тижнів тому, — пояснив Мал. — У Рубі гарно виходить: вона служила в піхоті.

Я мимохіть відчула, як уколола крихітна голочка ревнощів.

— А Стігт не здається надто щасливим, — зауважила я, киваючи в бік Пекельника, котрий намагався відігратися за свою поразку на дівчині. Рубі доклала всіх зусиль, аби впоратися, та однозначно програвала.

— Він не любить, коли його б'ють.

— Мені здалося, ти навіть не спітнів.

— Так, — погодився хлопець. — У тому й проблема.

— Чому це? — втрутився Аппарат.

Малів погляд на частку секунди майнув до мене.

— Поразки навчають більшого. — Він здвигнув плечима. — Принаймні поруч завжди є Толя, готовий надерти мені дупу.

— Слідкуй за язиком, — гавкнув Аппарат.

Мал проігнорував його. Різко притиснув два пальці до губ і пронизливо свиснув.

— Рубі, відкриваєшся!

Занадто пізно. Її косу вже охопив вогонь. Якийсь молодий солдат підбіг до дівчини з відром води і вилив її на голову. Я поморщилася.

— Дивись, аби вони не підсмажилися.

Мал уклонився.

— *Моя суверено.*

І підтюпцем побіг до військових.

Цей титул. Він промовив його без злості, яку, схоже, відчував в Ос Альті, та слова однаково стали ударом нижче пояса.

— Йому не слід так звертатися до тебе, — пожалівся Аппарат.

— Чому?

— Це був Дарклінгів титул, і він не пасує Святій.

— А як йому називати мене?

— Йому взагалі не слід звертатися до тебе безпосередньо.

Я зітхнула.

— Наступного разу, коли він захоче щось сказати, пораджу написати мені листа.

Аппарат стиснув губи.

— Ти сьогодні якась неспокійна. Гадаю, додаткова година в архівах піде тобі на користь.

Сказав він це докірливо, наче я вередлива дитина, котра не лягла вчасно спати. Я нагадала собі про обіцянку відпустити мене до Чайника і витиснула з себе усмішку.

— Упевнена, ти маєш рацію.

«Відволікти, обеззброїти, знерухомити».

Повернувши до коридору, що мав привести нас до архівів, я озирнулася через плече. Зоя кинула солдата навзнік і закрутила його, як черепаху, ледаче виписуючи рукою кола в повітрі. Рубі розмовляла з Малом, широко всміхаючись і жадібно розглядаючи хлопця. Проте він дивився на мене. У примарному світлі печери його очі набули глибокого, спокійного відтінку синього, кольору, яким відсвічує саме серце полум'я.

Відвернувшись, я рушила за Апаратом, пришвидшуючи крок і намагаючись приборкати свист у легенях. Я думала про усмішку Рубі, про її обпалену косу. Мила дівчина. Нормальна. Саме така потрібна Малові. Якщо він досі не зійшовся з кимось, незабаром це відбудеться. І одного дня я стану достатньо гарною людиною, аби порадіти за нього. Але не сьогодні.

* * *

Давида ми перехопили дорогою до архівів. Як завжди, він був саме втілення безладу: волосся стирчить у всі боки, рукави заляпані чорнилом. В одній руці він тримав склянку гарячого чаю, а з кишені виднівся бутерброд.

Його погляд метнувся від Апарата до членів Священної Варти.

— Потрібно більше мазі? — поцікавився Творець.

Священник ледь помітно вигнув губи. Мазь була ліками, створеними Давидом для Жені. Разом з її власними зусиллями це трохи допомагало зцілити найгірші рубці, але рани від *нічєвой* ніколи не заліковувалися повністю.

